

Efterord

”När det blåser på månen får man tänka mycket noga på hur man uppför sig. För om det är en ond vind och man uppför sig illa blåser den vinden rakt in i hjärtat, och sedan uppför man sig illa en lång tid framåt.”

Den förmaningen ger major Rytter sina döttrar Dora och Dorinda den kväll då han packar sin väska för att resa bort till kriget i det farliga landet Bombardiet. Ett helt år ska han vara borta, och han ber flickorna att vara snälla och inte ställa till med en massa tråkigheter för deras mamma. Dora och Dorinda gör sitt bästa, men när det blåser på månen kan även de bästa föresatser gå om intet. Allt flickorna gör tolkar omgivningen som bus, och till slut bestämmer de sig för att vara medvetet stygga i stället.

Det är upptakten till Eric Linklaters klassiska roman *Det blåser på månen* (*The Wind on the Moon. A Story for Children*) från 1944, för vilken han tilldelades Carnegie-medaljen för årets bästa barnbok av en brittisk författare. *Det blåser på månen* utspelas i det fiktiva Medelby i dåtidens England, en by befolkad av den ena tossiga invånaren efter den andra, med namn som passar deras syssla. Här möter vi bland andra slaktaren herr Filén, specerihandlaren herr Russinkvist och bagaren herr Krans. Inte minst Doras och Dorindas guvernant, fröken Tjatlund, lever upp till sitt namn. Så fort hon öppnar munnen blommar hennes repliker ut i långa faktaspäckade haranger om allt från ordet sallads ursprung till varför och för vad ändamål det finns kol i Sydwailes.

Här finns också fru Häxelin, och det är hennes magiska duvfrön som sätter igång äventyret. Eller snarare äventyren, för här händer det mycket, allt från att flickorna blir förvandlade till kängurur och spenderar en tid i en bur i baron Dagobert Druvas djurpark, till att de tillsammans med musikläraren Gitarr, en falk och en puma drar iväg till Bombardiet för att frita sin tillfångtagne far ur tyrannen greve Hulahu Blods fängelsehåla.

Det blåser på månen är fantasy, humor och äventyrsroman i ett. Eric Linklater placerar sig med denna roman som en förvaltare av nonsenstraditionen; de absurda inslagen har ett starkt släktskap med Lewis Carrolls berättelser om Alice i Underlandet. Men under allt det tokroliga finns ett allvar. Romanen gavs ut under andra världskriget och det är också kriget den i grunden handlar om. Om flickorna till att börja med väljer att vara stygga för att hämnas, får deras olovliga resa till Bombardiet ett högre syfte: kampen för frihet och att rädda pappan ur den hitlerlike tyrannens klor.

Eric Linklater stred själv i båda världskrigen och kandiderade 1933 för ett skotskt nationalistparti, dock utan framgång. Hans patriotiska sida lyser igenom i romanen på ett sätt som för dagens läsare säkert kan upplevas som problematiskt. Den ogenerade patriotismen visas inte bara genom flickornas kämparglöd när de upprepade gånger blir tillfångatagna, utan också i flera romanfigurers våldshandlingar. Men här finns också inslag av förlöjligande av den engelska förträffligheten som delvis kan väga upp detta, till exempel när flera av Medelbys invånare hoppar upp i knät på Drottning Viktorias staty när Dora och Dorinda jagar dem genom byn i känguruskepnad. Hur läsaren än väljer att se på dessa inslag kan romanen utgöra en grund för diskussion om hur vi kan se på patriotism och vad det får för konsekvenser.

Eric Linklater föddes 1899 i Wales, växte upp på Orkneyöarna, men levde större delen av sitt liv i Skottland där han också dog 1974. Han studerade först medicin och sedan engelska på universitetet i Aberdeen, men blev mer och mer intresserad av journalistik och att resa. Under 20-talet arbetade han några år som assisterande redaktör på en tidning i Bombay i Indien. Han spenderade även några år i USA och Kina och under andra världskriget var han även krigskorrespondent i Italien.

Det var framför allt militärlivet som skulle komma att prägla hans författarskap. Han debuterade 1923, blev författare på heltid redan under 1930-talet och var mycket produktiv. Många av hans romaner och faktaböcker handlar om militärlivet och krigshistoria, och många, både skönlitterära verk och faktaböcker, är också influerade av hans många resor. Han skrev romaner, noveller, poesi, reseskildringar, faktaböcker, pjäser och självbiografier. Totalt publicerade han mer än 80 verk och särskilt känd blev han för sin satiriska humor.

Linklaters mor var dotter till en svensk sjökapten och Linklater var hela sitt liv intresserad av Skandinavien. Det tog sig bland annat uttryck i att flera av hans romaner har vikingatema. En stor del av hans produktion är också översatt till svenska. Det mesta han skrev på 1930-talet översattes till exempel av Frans G. Bengtsson, som påverkades av Linklater när han skrev *Röde Orm* (1941).

Linklater skrev totalt tre verk för barn, förutom *Det blåser på månen* även fantasyromanen *Djuphavspirater* (*The Pirates in the Deep Green Sea*, 1949) och den fotografiska berättelsen *Karina With Love* (1958). Den sistnämnda har starka kopplingar till Sverige. Dels handlar den om en svensk flicka vars favoritträd huggs ner för att den ska bli en båtmast, dels är fotografierna tagna av den svenske fotografen Karl Werner Gullers. Trots detta finns den inte översatt till svenska.

Det blåser för månen översattes däremot bara ett par år efter originalutgivningen i England och har sedan dess varit mycket populär i Sverige. I den senaste svenska utgåvan från 2004 putsades Hugo Hultenbergs originalöversättning från 1946 och Nicolas Bentleys stiliserade originalillustrationer i

äldre, humoristisk tradition byttes ut. Katarina Strömgårds nya illustrationer speglar bättre romanens fart och energi, samtidigt som de har en väl avvägd balans mellan humor och allvar.

Det blåser för månen har vid flera tillfällen gått som radioföljetong i svensk radio och 1985 sändes den som tv-serie med bland andra Ted Åström, Ulf Brunberg och en ung Alexandra Rapaport som genom den gjorde sin tv-debut som 14-åring. År 2014 sattes *Det blåser för månen* upp som teater på Helsingborgs stadsteater och vårvintern 2017 når denna dramatisering Dramaten i Stockholm. Frihet och fångenskap är teman med ständig aktualitet, och säkert får vi se Linklaters berättelse läsas och tolkas länge än.

Åsa Warnqvist